

№ 22 (423)
Чэрвень 2012 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Год Беларускай Кнігі:
астравецкія кнігалюбы –** стар. 2
- **Канферэнцыя:
архітэктурная спадчына
Прыбужжа –** стар. 4
- **Школьнае краязнаўства:
па кім плача анёл? –** стар. 6

На тым тыдні...

- ✓ **4 чэрвеня** ў зале МГА ЗБС «Бацькаўшчына» адбылася **прэс-канферэнцыя** старшыні грамадскага аб'яднання «Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры» **Антон Астаповіч** па працы Рэспубліканскага грамадскага савета па справах культуры і мастацтва пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь у святле праблемаў аховы гісторыка-культурнай спадчыны. А таксама былі дадаткова разгледжаныя пытанні грамадска-дзяржаўнага партнёрства ў сферы аховы спадчыны, месца ГА БДТАПГК у дадзеным партнёрстве і іншыя актуальныя праблемы.
- ✓ **5 чэрвеня** ў галерэі «Ракурс» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі ў рамках Года кнігі адбылося ўрачыстае **адкрыццё выстаўкі графікі Наталлі Сушко**. На выстаўцы прадстаўлена больш за 50 працаў мастацкі, створаных ў розныя гады.
- ✓ **6 чэрвеня** ў Мабільнай галерэі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылося адкрыццё выстаўкі **«Крыло Надежды»**. Выстаўка сфармаваная з працаў мастакоў, што жывуць у Мінскім псіханеўралогічным доме-інтэрнаце № 2. Сёння гэтая творчасць носіць назву «Арт-брут» (неапрацаванае мастацтва) або «Аўтсайдар-арт» (мастацтва іншых). На выстаўцы прадстаўленыя працы 5-і аўтараў, выкананыя ў тэхніках: пастэль, алей, графіка.
Выстаўка працягнецца да 17 чэрвеня.
- ✓ **6 чэрвеня** ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі «Палац мастацтва» адбылося адкрыццё **дзвюх юбілейных персанальных выставак: Івана Козела – да 50-годдзя мастака і Уладзіміра Іванавіча Сытчанкі – да 60-гадовага юбілею**.
Пазнаёміцца з працамі юбіляраў можна будзе да 24 чэрвеня.
- ✓ **7 чэрвеня** ў Дзяржаўным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь пачала працаваць **выстаўка «Каштоўныя ўзоры»**, на якой прадстаўленае золата ў помніках дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва і пісьменства са збораў Дзяржаўнага Гістарычнага музея (Масква). Тут выстаўленыя 130 помнікаў гісторыі, культуры і мастацтва: творы XVI–XX стст. свецкага і рэлігійнага характару, вырабленыя ў Расіі, краінах Еўропы і Азіі. У нашай краіне праект здзейснены пры фінансавай падтрымцы ЖТІ. Выстаўка працягнецца да 14 верасня.
- ✓ **7 чэрвеня** Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа зладзіў **літаратурна-музычную вечарыну «Родная газета на роднай мове»**, прысвечаную 95-годдзю заснавання газеты «Звязда». Пад час мерапрыемства наведнікі змаглі пазнаёміцца і з выстаўкай «Колас і «Звязда» з фондаў музея.

Першыя Шчорсаўскія чытанні

Напрыканцы мая адбыліся Першыя Шчорсаўскія чытанні. Іх тэма – «Развіццё бібліятэчнай справы на Гродзеншчыне. Дзяржаўныя і прыватныя зборы». Арганізатарамі мерапрыемства выступілі Упраўленне культуры Гродзенскага аблвыканкама, Навагрудскі раённы выканаўчы камітэт, Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я. Карскага, Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы, Навагрудская цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма.

Ідэя правядзення чытанняў у Шчорсах была выкліканая абвясчэннем ў Беларусі Года кнігі і тым, што горад ў XVIII–XIX стагоддзях быў сапраўдным культурным цэнтрам са знакамітай на абшарах Вялікага Княства Літоўскага бібліятэкай, дзе ў розныя часы захоўвалася ад 9 да 20 тысячаў кніг, манускрыптаў, рукапісаў, картаў. Мелася калекцыя археалагічных знаходак, калекцыя карцінаў. Сам маэнтак прывабліваў дасканалымі архітэктурнымі формамі, прыгожым пейзажным паркам і ўнікальнай аранжарэяй. Ды і сёння Шчорсы – гэта маляўнічы, прыгожы куток, дзе пацуе дух шляхетнасці і інтэлігентнасці, дзе моцная гаспадарка і гасцінныя людзі, якія для ўдзельнікаў чытанняў стварылі атмасферу свята.

У Шчорсаўскіх чытаннях прымалі ўдзел прадстаўнікі ўлады, супрацоўнікі бібліятэк, музеяў, настаўнікі, выкладчыкі вышэйшых і сярэдне-спецыяльных устаноў адукацыі, грамадскасць горада.

Навуковыя супрацоўнікі з Гродна і Мінска падзяліліся з прысутнымі грунтоўнымі даследаваннямі. Увага выступоўцаў акцэнтавалася на ролі Іахіма Храптовіча ў асветніцкіх працэсах і сацыяльна-гаспадарчых увядзен-

нях у маэнтку Шчорсы. Гаворка ішла аб першых медыцынскіх бібліятэках на Гродзеншчыне і першай публічнай бібліятэцы ў Навагрудку, што размяшчалася ў будынку былой Дамініканскай школы. Цікавымі атрымаліся даклады аб ланкастарскіх школах (адна з іх працавала і ў Шчорсах), аб фондах роду Сапегаў, першых газетах Навагрудчыны, выданнях Гродзенскай губернскай друкарні, што захоўваюцца ў фондах абласной навуковай бібліятэкі.

Пад час чытанняў працавала выстаўка народнага мастацтва «Творчасць маіх землякоў». Прыцягвала ўвагу прысутных галерэя інтэлектуальнай спадчыны «Шчорсаўскія скарбы», дзе дэманстраваліся кніжныя, часопісныя выданні, фотаздымкі прысвечаныя гісторыі Шчорсаў. Прадстаўленыя выдавецкія працы Навагрудскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы дазволілі пазнаёміцца з арыгінальным падыходам да збору матэрыялаў па краязнаўстве, іх групоўцы і выкарыстанні бібліяграфічнай прадукцыі для папулярызацыі свайго раёна.

Дырэктар Гродзенскай абласной бібліятэкі Лідзія Мальцава адзначыла важнасць «Шчорсаўскіх чытанняў» у культурным жыцці Гродзеншчыны. Менавіта праз такія праекты бібліятэкі могуць шырока рэкламаваць сваю дзейнасць, пашыраць фонды каштоўнай літаратуры. А дырэктар Беластоцкай ваяводскай бібліятэкі Ян Леанчук выказаў надзею, што фонды буйных бібліятэк Беларусі, Літвы і Польшчы стануць даступнымі любому жыхару нашых краінаў нягледзячы на межы. Самі ж чытанні плануецца праводзіць раз на два гады.

*Ірына ЦАРУК,
намеснік дырэктара
Навагрудскай ЦБС*

2012 – Год Беларускай Кнігі

Каб не зніклі веды

У апошні дзень мая Астравецкая цэнтральная раённая бібліятэка правяла свята кнігі пад назвай «Каб жыла кніга, каб не зніклі веды» і суправаджалася мультымедынай прэзентацыяй. Зала сабрала тых, хто цікавіцца і любіць кнігу, хто знаходзіць у ёй параду ці падтрымку, улагоджвае душу трапным словам.

Бібліятэкары пастараліся ўразіць прысутных разнастайнасцю кніжных выставак: тут былі кнігі-гіганты і малюсенькія выданні розных гадоў выпуску; навінкі сённяшняга часу – кнігі на лазерных дысках і магнітнай стужцы; кнігі адной серыі і выдавецтва; па розных галінах ведаў і, безумоўна, кнігі беларускіх пісьменнікаў – юбіляраў 2012 го-

да. Высакаякасныя выданні, у асноўным па мастацтве і прыродазнаўстве, занялі пачэснае месца ў зале пад назвай «Адвечных кніг жывыя душы».

Бібліятэкары падрыхтавалі цікавае паведамленне аб кнізе: гісторыі ўзнікнення, першадрукарах, асобна прыгадалі сёлетніх пісьменнікаў-юбіляраў – Янку Купалу, Якуба Коласа, Максіма Танка.

Цудоўнымі дадачкамі ў аповед былі мастацкія нумары супрацоўнікаў раённага Дома культуры. Гучалі песні ў выкананні Паўла Букеля і Аляксандра Якіменкі, вясёлыя прыпеўкі аб кнізе выканалі Ірына Расамацкая, Анастасія Клімашэўская і Анастасія Ляховіч. Супрацоўнікі Дайлідскай сельскай бібліятэкі і клуба Дзмітрый Максімаў і Валянціна Гайдзюль выдатна пераўвасобіліся ў пана Быкоўскага і Паўлінку – герояў неўміручай п'есы Купалы.

Як вядома, свой пачатак свецкая кніга ўзяла ад кнігі рэлігійнай. Менавіта Біблія і Псалтыр былі першапраходцамі ў кніжнай гісторыі. Цікавую экскурсію ў свет рэлігійнай кнігі правёў прысутны на свяце настояцель царквы Пятра і Паўла айцец Георгій Савіцкі. Ён прынёс некалькі кніг, друкаваных у тыпаграфіі і самвыдатаўскіх, якія маюць цікавую гісторыю, расказаў аб кожнай, адзначыўшы важнасць чытання для душы.

Паэт з суседніх Ашмянаў Эдуард Сяргей, якога раённая бібліятэка запрасіла ў госці,

Расказвае пра кнігі айцец Георгій

расказаў пра сябе і прачытаў вершы.

Была на свяце яшчэ адна госця. Дакладней, не госця, а самая што ні на ёсць гаспадыня – Кніга. У яе вобразе выступіла Вольга Тварагаль, метадыст аддзела бібліятэчнага маркетынгу раённай бібліятэкі. Яна адкрыла свята прывітаннем, праводзіла віктарыны, загадвала загадкі. Самыя актыўныя, а іх было нямала, атрымалі падарункі. Вядома ж, гэта былі кнігі.

Якое бібліятэчнае свята без вершаў? Бадай, кожны паэт лічыў патрэбным уславіць вершаваным радком кнігу. Міхась Пазнякоў, які быў нядаўна ў Астраўцы, напісаў:

Нам кніга – вечнае святло,
Крыніца ведаў, цуд бясконцы!
І параўнацца з ёй магло б,
Відаць, у свеце толькі сонца.

Гэтыя радкі, што прагучалі на заканчэнне свята, як найлепш характэрныя стаўленне чалавека да кнігі. Менавіта з кніг чалавецтва чэрпала веды, развівалася гэта стагоддзям. Кніга – гэта акно ў сусвет. А бібліятэка – храм навукі, у які мы шчыра запрасілі наведвацца ўсіх прысутных.

Галіна ФРАНЦКЕВІЧ,
бібліятэкар аддзела
бібліятэчнага
маркетынгу
Астравецкай ЦРБ

Спявае П. Букець

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць
камплектаў

на 20 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ
КАРТКА

на газету 63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____ руб.	Колькасць камплектаў
	пераад- расоўкі	_____ руб.	

на 20 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

Праграма VII Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня»

(г.п. Акцябрскі Гомельскай вобласці; 21–24 чэрвеня 2012 г.)

21 чэрвеня (чацвер)

14.00 – Прэс-канферэнцыя (раённы выканаўчы камітэт).

15.00 – 16.30 – Адкрыццё фестывалю. Канцэрт Нацыянальнага акадэмічнага хора імя Г.І. Цітовіча (мастацкі кіраўнік народны артыст Рэспублікі Беларусь М.П. Дрынеўскі) (гарадскі сквер).

17.00 – 21.30 – XI Рэспубліканскі конкурс параў-выканаўцаў народных побытавых танцаў (адборачны тур) (цэнтр адпачынку).

22 чэрвеня (пятніца)

9.00 – 10.00 – Адкрыццё выстаўкі рэгіянальных (абласных і г. Мінска), Акцябрскага раённага фальклорна-фестывальных праектаў «Традыцыйная культура і дзеці» (цэнтр гісторыі і культуры).

10.00 – 13.00 – XI Рэспубліканскі конкурс параў-выканаўцаў народных побытавых танцаў: 1/2 фіналу (цэнтр адпачынку).

14.30 – 18.00 – V Рэспубліканскі турнір дзіцячых фальклорных калектываў: намінацыі «Ансамблевыя спевы», «Сольныя спевы», «Ансамблевае інструментальнае выкананне» (гарадскі сквер).

18.00 – 19.30 – Канцэрт-прэзентацыя замежных калектываў (гарадскі сквер)

19.00 – 21.00 – XI Рэспубліканскі конкурс параў-выканаўцаў народных побытавых танцаў: фінал (цэнтр адпачынку).

19.30 – 20.30 – Выступ замежных калектываў ва ўстановах культуры Акцябрскага раёна.

22.00 – 24.00 – Фальклорная «танцаманія» з удзелам мінскіх калектываў «Талака», «Верас» (цэнтральная пляцоўка).

23 чэрвеня (субота)

8.30 – 10.00 – Дыскусія па выніках мінулых праектаў «Берагіня – 2012» (цэнтр адпачынку).

10.00 – 13.30 – V Рэспубліканскі турнір дзіцячых фальклорных калектываў: намінацыі «Харавод», «Кадрыля», «Ансамблевыя мужчынскія спевы», «Траістая музыка» (гарадскі сквер).

14.00 – 15.00 – Канцэрт замежных калектываў (адкрытая пляцоўка г.п. Акцябрскі).

14.30 – 18.00 – V Рэспубліканскі турнір дзіцячых фальклорных калектываў: «Дэкаратыўна-ўжыткавае мастацтва» – конкурс на лепшы выраб з прыродных матэрыялаў, саламянай птушкі, паса, сурвэткі; прэзентацыя рэгіянальных выставак ДУМ; дэфіле-прэзентацыя народных строяў (15.00). Агучванне вынікаў (гарадскі сквер).

16.00 – 17.30 – Канцэрт-прэзентацыя акустычных калектываў (гарадскі сквер).

19.30 – 23.00 – VI Рэспубліканскае народнае свята «Рудабельскае Купалле»: пляценне вяноў (гарадскі сквер); купальскае шэсце, закліканне на свята (цэнтральная вуліца горада, возера); містэрыя Купальскага агню (возера).

23.00 – 01.30 – Начная фальклорная дыскатэка (возера).

24 чэрвеня (нядзеля)

9.30 – 11.00 – Круглы стол «Народная спадчына Бацькаўшчыны: практыка і перспектывы жыццядзейнасці» (цэнтр адпачынку).

10.00 – 12.45 – Выступ замежных калектываў і фальклорных гуртоў Рэспублікі Беларусь (гарадскі сквер).

10.00 – 15.00 – Свята народнай творчасці «Рудабельскі кірмаш»: – выстаўка-продаж рамесных вырабаў; – майстар-класы па народным мастацтве; – забаўляльна-гульнёвыя праграмы; – выступ фальклорных калектываў (гарадскі сквер, цэнтральная пляцоўка).

13.00 – Шэсце ўдзельнікаў фестывалю (вул. Савецкая).

13.30 – Заключны канцэрт. Цырымонія ўзнагароджвання (гарадскі сквер).

Ідзе падпіска на «Краязнаўчую газету»
на II-е паўгоддзе 2012-га. Будзьма разам!

Індывідуальная падпіска

Індэкс 63320

1 месяц	9 870 руб.
3 месяцы	29 610 руб.
6 месяцаў	59 220 руб.

Ведамасная падпіска

Індэкс 633202

1 месяц	10 145 руб.
3 месяцы	30 435 руб.
6 месяцаў	60 870 руб.

У назвах вуліцаў кожнага горада ёсць свае адметныя рысы. Так, у Рагачове каля 370-і вуліцаў, многія з якіх названыя ў гонар касманаўтаў. У Мінску вялікая колькасць вуліцаў носяць імёны беларускіх пісьменнікаў. А ў Брэсце ёсць вуліцы, якія з аднаго боку маюць адну назву, а з другога – іншую.

Усё гэта і яшчэ шмат чаго цікавага расказала Ганна Мезенка, доктар філалагічных навук, прафесар, загадчыца кафедры агульнага і рускага мовазнаўства Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава пад час сустрэчы ў выставачнай зале «Духаўскі круглік». Ганна Міхайлаўна грунтоўна даследуе ўрбанімію. Яна займалася вывучэннем назваў вуліцаў усіх абласных цэнтраў Беларусі. І ў гэты дзень раскрыла таямніцы надання назваў вуліцам у фестывальным горадзе Віцебск.

Згодна з гістарычнымі звесткамі, першая ў горадзе вуліца атрымала назву Прабойная ў XV стагоддзі, другая – Вялікая дарога вулічная – у XVI. Улічваючы тое, што горад быў заснаваны ў X стагоддзі, некаторыя даследчыкі мяркуюць, што вуліцы мелі назвы раней. Але гэты пункт гледжання цяжка, калі ўвогуле магчыма, даказаць. Дарэчы, вельмі цікавы лёс мае Вялікая дарога вулічная. Спачатку яе пе-

У кожнай вуліцы сапраўднае імя

райменавалі ў Замкавую, а потым у Дамініканскую, затым – зноў у Замкавую, пасля – у Троцкага. Яшчэ раз стаўшы Замкавай, была перайменаваная ў Кірава. І цяпер, як ні дзіўна, носіць назву Замкавая.

Ганна Міхайлаўна расказала пра тое, што ў пэўны час у найменаванні вуліцаў прытрымліваліся пэўных прынцыпаў. Першапачаткова вуліцы называлі імёнамі тых аб'ектаў, да якіх яны вялі. Гэта значна дапамагала арыентавацца ў горадзе, але ўжо ў XVI стагоддзі яны пачалі атрымліваць назвы мікратапонімаў.

У XVII і XVIII стагоддзях вуліцам часта давалі назвы архітэктурных пабудоваў, якія на іх знаходзіліся. Часцей за ўсё гэта былі рэлігійныя будынкі. Цікавым з'яўляецца тое, што ў розных частках горада маглі існаваць некалькі вуліцаў з аднолькавай назвай, бо ў гонар аднаго святога маглі быць пабудаваны некалькі храмаў. Стагоддзем пазней з'явіліся назвы па прафесіях жыхароў і па прадпрыемствах, што размяшчаліся на ву-

ліцах. У XIX стагоддзі з'явіліся таксама першыя вуліцы, названыя ў гонар людзей, якія шмат зрабілі для развіцця дзяржавы.

У XX стагоддзі ў назвах віцебскіх вуліцаў узнікла галоўная «фішка» – нумарныя назвы: 1-я Гарадоцкая, 2-я Гарадоцкая, 3-я Гарадоцкая... І так аж да 24-й. Гэта тое, што адрознівае го-

рад ад многіх іншых, як і вялікая колькасць назваў у гонар герояў Вялікай Айчыннай вайны. Менавіта гэтыя дзве рысы з'яўляюцца «візітоўкай» віцебскай урбаніміі.

Тое, якія назвы давалі жыхары вуліцам свайго горада, характарызуе асаблівасці іх светаўспрымання. Для віцязяў гэта

перш за ўсё хуткае рэагаванне на падзеі, якія адбываюцца ў свеце, імкненне пакінуць іх след у сваёй памяці. Так, ужо на наступны дзень пасля смерці Льва Мікалаевіча Талстога ў горадзе з'явілася вуліца Талстога. А вуліца Заднаўская пасля смерці Міхаіла Васільевіча Фрунзе была перайменаваная ў вуліцу Фрунзе.

Любая назва змяшчае ў сабе нейкі сэнс. Калі змяняецца назва, страчваецца і сэнс. І шмат было страчана пад час трох хваляў масавага перайменавання вуліцаў, якое адбылося ў Віцебску ў XX стагоддзі. Дварцовая вуліца стала Савецкай, а Генеральская – Сялянская. Ледзьве не адбылося «камічна-катастрафічнага» перайменавання: вуліцу, на якой знаходзіцца дом Марка Шагала, хацелі перайменаваць у вуліцу Шагала. Як гучыць: «Шагал, ён жыве на вуліцы Шагала»? У выніку перайменавання з гістарычнага цэнтра «гістарычнасць» захавала толькі вуліца Замкавая.

Як лічыць Ганна Міхайлаўна, неабходна захоўваць гістарычныя назвы, бо гэта – культурная спадчына. Яшчэ Купала казаў:

*Ад прадзедаў спакоў вякоў
Нам засталася спадчына;
Паміж сваіх і чужакоў
Яна мне ласкай матчынай.*

**Ганна ЦІХАЧОВА,
студэнтка ВДУ
імя П.М. Машэрава**

Стваральнікі краязнаўства

Краязнаўчая дзейнасць, для якой і сёння ўласціва асабістая ініцыятыва таленавітых даследчыкаў, найперш гісторыкаў, узнікала павольна і праявілася ў імкненні асобных адукаваных людзей адлюстравачы, зафіксаваць на паперы і тым самым зберагчы і перадаць наступным пакаленням звесткі аб мінулым і сучаснасці свайго краю, роду, сям'і і аб сваім жыцці. Назвапашаны чалавекам аб'ём ведаў аб краі і сваіх продках, засваенне ім мясцовых традыцый і звычайў складалі асабістыя краязнаўчыя веды чалавека, якія ў той ці іншай ступені ў мінулым і сёння ўласцівыя кожнаму. Але ў ВКЛ узнікла і дакументаванне гэтых ведаў, якому спадарожнічаюць іх лагічная апрацоўка, наданне зручнай і цікавай формы. Веды, прадстаўлены ў рукапісах і друкаваных кнігах, станавіліся здабыткам сацыяльнай супольнасці рэгіёну, краіны. Менавіта дакументаваныя ведаў аб рэгіёнах стала пачаткам грамадскага (аматарскага) і навуковага краязнаўства.

Сярод прадвеснікаў краязнаўчага руху былі летапісцы. Звесткі краязнаўчага характару знайшлі адлюстраванне ў напісаных імі хроніках і летапісах, прысвечаных Вялікаму

Княству Літоўскаму, Рэчы Паспалітай у цэлым, і ў рэгіянальных летапісах. Летапісы і хронікі належаць да гістарычных першакрыніцаў і захоўваюць вялікую каштоўнасць ў гісторыка-краязнаўчых даследаваннях. Звесткі з хронік краязнаўчы-даследчыкі імкнуцца супаставіць з дадзенымі, атрыманымі з іншых крыніцаў, каб упэўніцца ў іх сапраўднасці.

Летапісы і хронікі ствараліся адукаванымі, патрыятычна настроенымі людзьмі, для якіх бег падзеяў у краіне і рэгіёнах, асобных паселішчах быў гістарычна значным; яны імкнуліся зафіксаваць падзеі і гэтым захаваць іх у памяці сацыяльнай супольнасці. У летапісах і хроніках у той ці іншай ступені праяўляюцца суб'ектыўныя рысы творцы: палітычныя сімпатыі, рэлігійнасць, этнічная прыналежнасць і іншыя, хаця ў цэлым пераважала характэрная для сярэдзіны мінулага тысячагоддзя стрыманасць у адлюстраванні асабістага «я». Летапісы і хронікі пісаліся па памяці ці з выкарыстаннем дзённікавых запісаў, што надае ім рысы мемуараў. Аўтары шэрагу хронік вывучалі разнастайныя гістарычныя дакументы, што набліжае іх творцы да гістарычных даследаванняў.

Даліку агульнадзяржаўных хронік і летапісаў адносяцца «Хроніка Вялікага княства Літоўскага і Жамойцкага», «Хроніка Быхаўца» і

інш. Яны былі створаныя ў XV–XVI стст. на беларускай мове. На іх старонках адлюстраваныя звесткі аб многіх беларускіх населеных пунктах, асабліва аб Вільні, Полацку, Навагрудку, падзеях, прыродзе, насельніцтве і адметных асобах.

Рэгіянальныя летапісы, напісаныя мясцовымі дзеячамі, таксама змяшчаюць звесткі аб важных грамадска-палітычных і ваенных падзеях у краіне і свеце, але дакладна перадаюць і мясцовыя звесткі, раскрываюць асаблівасці ладу жыцця, стасункі паміж людзьмі, прыродныя з'явы. Дайшлі да нашага часу летапісы і хронікі сяла Баркулабава, гарадоў Віцебска і Магілёва, часткова вядомы «Полацкі летапіс». Так, у «Баркулабаўскім летапісе» адлюстраваныя падзеі канца XVI – пачатку XVII стст. пераважна на Магілёўшчыне, у сяле Баркулабава, якое існуе сёння і з'яўляецца цэнтрам сельскага Савета, а таксама ў Быхаве, Магілёве, Віцебску, Полацку і іншых мясцовасцях Беларусі. Аўтарам летапісу лічыцца мясцовы праваслаўны святар Фёдар Філіповіч. Пачынаецца летапіс са звестак аб засяленні Магілёва прышлымі людзьмі з розных сёлаў, аб пабудове ў горадзе замка, аб заснаванні ў 1564 г. панам Баркулабам Корсакам замка і сяла Баркулабава, пра важных падзеі, якія адбываліся ў сяле і яго наваколлі. Ёсць звесткі аб палітычных падзеях у Масковіі. Галоўная ўвага засяроджаная на адлюстраванні гаспадарчага стану, звестак аб ураджаях, галодных гадах, надвор'і, быцце. «У 1604 року зіма да вялікага паста добра была, а вясна непогодна была, тогды жито мороз побіл, также огурки цвет мороз побіл, на тот час в господстве мало хто бы мел огурками похвалити». Летапісы інфармуюць аб падзеях, фактах, датах заснавання населеных пунктаў, падаюць імёны заснавальнікаў і ўладальнікаў, жыхароў. «У поўдзень у Баркулабава прішла до царквы дочка жидоўкі Марыямкі арэндаркі баркулабовское іменем Стірка і пілне слёзне упадала і просла сўенніка баркулабовского Фёдора Філіповіча для бога абы была прекрешчена в веру хрыціанскую...» Яе пахрысцілі, далі імя Алена. «І матка ёй Марыямка з кріком с плачем для бога просячі абы ёй не крестівші пустілі».

А калі хрышчэнне адбылося, пачала чараваць супраць дачкі ў лазні.

У «Віцебскім летапісе» і «Хроніцы горада Магілёва Трафіма Сурты і Юрыя Трубіцкага» найбольш каштоўнымі з'яўляюцца спіслы звесткі аб гарадскім жыцці ў канцы XVII–XVIII стст. Падаюцца яны без ацэнкі і выяўлення асабістых меркаванняў храністаў. Прыкладам афармлення звестак можа быць паведамленне аб трагічнай падзеі вялікага гарадскога пажару: «У год 1707. У месяцы маі ў Віцебску каля рынку згарэла 45 дамоў».

Гярод храністаў у XVI ст. з'явіліся дзеячы, для якіх збіранне звестак, іх апрацоўка, упарадкаванне і публікацыя набылі сэнс прафесійнай дзейнасці. Для Аляксандра Гваньіні, Мацея Стрыйкоўскага вывучэнне гістарычнага мінулага беларуска-літоўскіх зямель, апісанне сучасных з'яваў і падзеяў, высвятленне адметных рысаў мясцовага насельніцтва стала сапраўдным захапленнем, прыцягнула іх да вывучэння гістарычных дакументаў і матэрыяльных аб'ектаў, стасункаў са знаўцамі мінуўшчыны, назіранняў за побытам і звычаямі людзей. Але галоўнае тое, што набытыя і асэнсаваныя веды былі адлюстраваныя ім у кнігах – першых апісаннях, выкананых на ўзроўні тагачаснай метадалогіі гістарычнай навукі.

Складана сёння дакладна вызначыць, што выклікала ў гэтых маладых чужаземцаў незвычайны інтарэс да новых мясцінаў, людзей, імкненне праз смугу стагоддзяў разгледзець гістарычныя шляхі мужнага народа, які разам з імі са зброяй адстойваў сваю незалежнасць. Напэўна, уражанні былі моцныя, бо ні па абранай ваеннай прафесіі, ні па адукацыі – ні А. Гваньіні, ні М. Стрыйкоўскі не закончылі ўніверсітэт, яны наўрад ці да пэўнага часу звязвалі сваю будучыню з навуковай і літаратурнай дзейнасцю. Але абставіны і захапленні, таленавітасць і здольнасць да даследчай працы ператварылі іх ва ўважлівых і дапытлівых гісторыкаў-краязнаўцаў.

Валянціна САІТАВА
(Заканчэнне артыкула будзе)

130 гадоў
Якуб Колас
Янка Купала

Са старых выданняў

Бясцэнны здабытак

Поэма «Сымон Музыка» сваёй першай часткай нарадзілася ў 1911 г.; другая частка яе напісана ў 1912 г., трэцяя і чацьвертая – у канцы 1917 г. і апошняя – у 1918 г. У друку поэма паявілася ў 1917 г. у часопісі «Вольная Беларусь» – першыя тры часткі, а канец поэмы друкаваўся ў часопісі «Вольны Сьцяг» у 1921 г. У 1924 г. аўтар нанова перагледзеў і перапрацаваў поэму. Аднак не давялося пабачыць сьвету гэтай другой яе рэдакцыі: па дарозе з Кіславодзку, летам 1924 г., рукапіс гэтае рэдакцыі, ужо цалкам падрываны да друку, быў украдзены, і аўтар застаўся толькі з успамінамі аб ім, бо ніякіх чарнавікоў ад гэтага рукапісу ў яго, на няшчасьце, ня было. Такім парадкам «Сымон Музыка» ў сваёй другой рэдакцыі не папаў у скарбніцу беларускага мастацкага слова, і здавалася, што здарылася незваротная страта для нашага пісьмен-

ства. Але Я. Колас ня спыняецца перад такой цяжкай няўдачай. Ён можна прыступае зноў да поэмы, і к пачатку 1925 г. з-пад яго пяра выходзіць «Сымон Музыка» ў трэцяй рэдакцыі.

Асноўны момант поэмы – гэта жывая сэрыя адбіткаў беларускае сялянскае псыхікі. Праз прызму гэтае псыхікі, у яе натуральным, беспасярэднім стане (Сымон Музыка), аўтар прабуе выявіць істотныя рысы сьветаразумеўня і, галоўным чынам, сьветаадчуваньня беларускага працоўнага сялянства, прабуе глянуць праз гэту прызму на рознастайныя праявы чалавечага жыцьця – як грамадзкага, гэтак і індывідуальнага, прабуе адчуць характэрнае беларускае прыроды. Да гэтай асноўнай мэты аўтар дапасоўвае спосабы кампазыцыі поэмы і яе мастацкага стылю, ужываючы чыста народныя вобразы і мэтафорычныя выслоўі, як, напр., здань, душа, лясун, русалка, лёс і інш. Гэта

надае поэме адмысловага народнага колэрыту, робіць яе жывой, сакоўна-маляўнічай і блізкай да народнае глебы.

(Прадмова «Ад рэдакцыі» да выдання паэмы Якуба Коласа «Сымон Музыка», Мінск, Дзяржаўнае выдавецтва Беларусі, 1925 г. Назва – ад рэдакцыі «КГ».)

Віктарына

Песнярам роднага слова прысьвячаецца

З якой мясцовасцю быў звязаны пачатак настаўніцкай дзейнасці Канстанціна Міхайлавіча Міцкевіча. Куды ён быў накіраваны на працу пасля завяршэння навучання ў настаўніцкай семінарыі?

Чакаем вашыя адказы да 26 чэрвеня ўключна. Да ведама чытачоў: у віктарыну можна ўключыцца з адказу на любое пытанне, бо ўвага будзе звяртацца на дакладнасць адказу і, па магчымасці, яго разгорнутасць.

Гісторыкі архітэктуры ў «палацыку»

28–30 мая кафедрай архітэктурнага праектавання і малюнка Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта праводзілася III Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Архітэктурная спадчына Прыбужскага рэгіёну. Захаванне і культурна-турыстычнае выкарыстанне». У ёй прынялі ўдзел даследчыкі з Беларусі і Польшчы. Сёлетняе мерапрыемства было адметнае тым, што 29 мая яго пасяджэнне праходзіла ў музеі-сядзібе «Пружанскі палацык». З прывітальным словам да ўдзельнікаў звярнуўся намеснік старшыні Пружанскага райвыканкама М. Кудравец, які пажадаў плёну ўсім прысутным, адзначыў вялікае значэнне беларускай навукі ў справе папулярнасці і адраджэння гісторыка-культурнай спадчыны. Расказаў ён аб сучасным развіцці Пружаншчыны, асвятліў сацыяльна-эканамічнае і культурнае жыццё раёна. Да навукоўцаў таксама звярнуліся в.а. загадчыка названай кафедры Т. Панчанка і дырэктар музея Ю. Зялёвіч.

Пад час пасяджэння было абмеркавана 6 дакладаў. Доктар архітэктуры, прафесар, выкладчык БНТУ А. Марозава ў выступленні «Аб'екты прамысловай архітэктуры як гісторыка-культурная спадчына» звярнула ўвагу на ўнікальнасць будынкаў заводаў, рабочых пасёлкаў, жылых дамоў, вытворчых памяшканняў і інш. Яна адзначыла, што іх асаблівасць – тыповасць для часу індустрыялізацыі, якая сыходзіць ў нябыт, магчымасць іх выкарыстання ў сучасных умовах не толькі як музеяў, але і па прызначэнні – вытворчых абоўленых памяшканняў. Прафесар падкрэсліла:

на фоне неабходнай мадэрнізацыі і сучаснага будаўніцтва мэтазгодна выкарыстоўваць старыя аб'екты, што ілюструюць мінулае прамысловай архітэктуры. А. Марозава прапанавала пачаць працу па ідэнтыфікацыі такіх будынкаў, каб не страціць унікальны пласт беларускай гісторыі.

У дакладзе М. Уласюка, кандыдата архітэктуры, дацэнта, намесніка дырэктара БелНДІ горадабудаўніцтва, намесніка старшыні Беларускага саюза архітэктараў «Тэрытарыяльная арганізацыя трансгранічных рэгіёнаў Беларусі (Беларусь-Расія)» былі разгледжаныя магчымасці выкарыстан-

ня транспартных калідораў «Усход-Заход» не толькі як важных сацыяльна-эканамічных складнікаў інтэграцыйных працесаў паміж дзяржавамі-суседзямі, але і ў сферы развіцця турыстычных цэнтраў.

Аб перспектывах навуковай рэстаўрацыі дамініканскага кляштара і касцёла Св. Мікалая ў вёсцы Княжыцы Магілёўскага раёна расказаў кандыдат архітэктуры, прафесар БНТУ У. Трацэўскі.

Шэраг выступленняў тычыліся берасцейскай тэматыкі. Сур'ёзнае даследаванне аб піваварэнні ў сярэднявечным Бярэці было прадстаўленае вучонымі з БрДТУ – кандыдатам тэхнічных навук, дацэнтам, загадчыкам кафедры С. Басавым і кандыдатам фізіка-матэматычных навук, дацэнтам А. Гладышчуком. Яны асвятлілі найбольш раннія крыніцы аб гісторыі піваварэння ў Берасцейскім замку, якія датуюцца XVI стагоддзем, прапанавалі адрадыць падобную справу, што магло б стаць адной з умоваў павышэння турыстычнай прывабнасці сучаснага Брэста, выхавання культуры ўжывання слабаалкагольных напояў, стымулам для зніжэння забруджанасці вады ў Заходнім Бугу. Дацэнт Л. Шыраева ў выступленні «Асаблівасці архітэктурнага дэкару брэсцкай эклектыкі» звярнула ўвагу на неабходнасць зберажэння ўнікальных узораў архітэктуры «цаглянага

стылю» канца XIX – пачатку XX стагоддзя дзеля захавання ўнікальнасці аблічча горада, яго адметнасці на фоне манатоннасці і спрошчанасці сучаснай архітэктуры, якая размывае індывідуальнасць вобраза Брэста і іншых гарадоў, прыводзіць да неразумнага знішчэння і псеўдарэстаўрацыі ўзораў грамадзянскага дойлідства. І. Ажэшкоўская, старшы выкладчык БНТУ, абапіраючыся на архіўныя крыніцы, паспрабавала аднавіць выгляд царквы Св. Мікалая ў Брэсце да пачатку XIX стагоддзя. З праектам стварэння культурна-турыстычнага цэнтра на тэрыторыі маёнтка Крашэўскіх ў вёсцы Доўгае Пружанскага раёна азнаёміла ўдзельнікаў канферэнцыі старшы выкладчык БрДТУ Т. Ондра. Паводле высноваў даследчыцы, гэты аб'ект павінен лагічна ўключыцца як у турыстычную карту Пружаншчыны, так і ў сетку маршрутаў брэсцка-гродзенска-мінскага накірунку.

Падводзячы вынікі другога дня канферэнцыі, Т. Панчанка пажадала, каб даследаванні вучоных у супрацоўніцтве з зацікаўленымі структурамі і арганізацыямі далі плённы вынік і садзейнічалі далейшаму захаванню гісторыка-культурнай спадчыны Прыбужскага рэгіёну і развіццю турызму. Праграма другога дня канферэнцыі завяршылася экскурсіяй па музей-сядзібе «Пружанскі палацык».

Па выніках мерапрыемства быў выпушчаны зборнік навуковых працаў, дзе змешчаныя 53 даклады спецыялістаў у галіне архітэктуры, гісторыі, мастацтва, біялогіі, фізікі, хіміі, інжынернай справы, прысвечаныя пытанням захавання і культурна-турыстычнага выкарыстання архітэктурнай спадчыны Прыбужскага рэгіёну.

Наталія ПРАКАПОВІЧ

Памяць вайны: з першых вуснаў

На Пухавіччыне добра памятаюць пра вёскі, якія разам з жыхарамі былі спаленыя ў Вялікую Айчынную вайну. У ліку тых, хто патрапіў у самае полымя, – панадсвіслацкая Беразянка і яе насельнікі. У Дзяржаўным архіве Расійскай Федэрацыі сярод іншых дакументаў знаходзяцца пратаколы допыту сведкаў жахлівай трагедыі.

22 верасня 1944 года ўпаўнаважаны Пухавіцкага раённага аддзела НКВС Іван Крывашэў запісвае паказанні дзвюх сялян з калгаса «Пуцілавец», якія жылі ў вёсцы Зацітава Слабада. Запіс рабіўся, лічы, па свежых слядах – бяда здарылася 7 жніўня 1943 года.

Вось што сведчыла Марыя Якаўлеўна Карлюкевіч (1900 г. нар.): «7 жніўня 1943 года на нашу вёску Беразянка напай карны атрад з раз'езда Блужа. Прыехалі яны на досвітку. Дачка мая 18 гадоў, як і другія маладыя дзяўчаты, дома ніколі не начавала. Яны баяліся нечаканай начной аблавы для адпраўкі ў Германію, а таму начавалі ў лесе. Дома была я адна. Убачыўшы праз вакно немцаў, я хутка пачала апранацца. Праз некалькі хвілін забягаюць двое – з чарапамі чорнымі на шапках, і адразу пачалі шнырыць па хаце. Адкрылі шафу, пачалі забіраць вопратку. Адчынілі сундук – хапаюць бялізну, палатно, што пад руку трапляе. Пачалі мяне з хаты выштурхоўваць. А на двары, я бачу, – ужо карову з хлява выводзіць немец. Пагналі мяне з астатнімі маімі суседзямі да свірна. Паставілі каля нас каравул. А астатнія немцы – чалавек 40–50 з хат маёмасць выносяць, кароў выганяюць, кур страляюць. Тут, на месцы, на хаду і ядуць іх. Кішэні ва ўсіх туга набітыя. А ў некаторых прама з-за пазухі хусткі жаночыя шарсцяныя тырчаць. Агледзелі яны наш свіран, нешта паміж сабою перагаварылі і пагналі нас да былой стайні – вялікай калгаснай будыніны, у якой быў складзены ўвесь наш ураджай. Адбілі замок, загналі нас усіх туды. Было нас 60 чалавек. Некалькі хвілін мы чулі толькі адзіночныя стрэлы. Праз шчыліну бачылі, як падбягаюць немцы і падпальваюць будыніны. Затым наш хлеў пачаў напайняцца дымам. І мы ўбачылі, што саломы

загарэлася з абодвух бакоў. Я з другімі людзьмі, якія стаялі каля варот, кінулася ламаць затворы. Пад націскам людзей вароты адчыніліся, і мы выскачылі на двор. Але на нас пачаў страчыць кулямёт, некалькі чалавек павалілася, астатнія кінуліся назад у хлеў. Дзверы за намі зачыніліся. Тады я кінулася да вакна. Бачу, жанчыны, якія ў стане былі трымацца на нагах, выкідаюць у акно дзяцей і лезуць самі. Сукенка на мне пачала гарэць. Вочы раз'ядае дым. Сабраўшы апошнія сілы, я таксама выскочыла ў акно. Я не адчувала болю ад ран на руках і нагах, не чула ніводнага стрэлу, крыкаў, бегла, колькі было сіл. Прышла ў сябе ў балоце. Вакол стаяла цішыня. Я з цяжкасцю дабралася да Беразянкі. Прышла да таго часу, калі партызаны і тыя, хто застаўся жыць, капалі магілу для 37 чалавек, якія загінулі ў той дзень. Вечарам усе ацалелыя беразянкаўцы пайшлі з партызанамі за рэчку, у лес».

У гісторыка-дакументальнай хроніцы Пухавіцкага раёна «Памяць» у раздзеле «Ахвяры вайны» ёсць спіс жыхароў вёскі Беразянка, якія загінулі ў вайну. Спаленымі ў 1943 годзе лічацца 17 чалавек. Дзе ж астатнія? Як спаленыя ў вёсцы Беразянка пазначаныя і некаторыя жыхары суседняй Зацітавай Слабоды. Яшчэ шэраг жыхароў Зацітавай Слабоды пазначаныя як спаленыя, але без указання месца трагедыі. Праўда, калі аб'яднаць усіх, то атрымаецца 41 чалавек. Праўда, некаторыя прозвішчы падаюцца двойчы – і ў дачыненні да Беразянкі, і ў звязку з Зацітавай Слабадой. Атрымаецца, што сем паўтораў можна выкрасліць. Выходзіць, што вядомага паводле «Памяці», імёны 345-і чалавек. Сярод іх – і зусім малыя дзеці: Віктар Мікалаевіч Ількевіч

нараджэннем з 1940, Мікалай Мікалаевіч Ількевіч – з 1937, Віктар Міхайлавіч Скарабагаты – з 1941, Галіна Уладзіміраўна Карлюкевіч – з 1942, Васіль Мікалаевіч Майко – з 1939, Вольга Аляксееўна Майко – з 1936, Сафія Мікалаеўна Майко – з 1935, Уладзімір Мікалаевіч Майко – з 1937, Валянцін Васільевіч Прановіч – з 1939, Іван Фёдаравіч Шчэрба – з 1939...

У партызанскай брыгадзе «Полымя» змагалася з ворагам Яніна Ігнатаўна Крайнік, якая ў партызанскіх газетах і часопісах выступала з вершамі пад псеўданімам Лілія Лясная. На трагедыю лясной вёскі яна адгукнулася творами «Якубу Коласу» (у падзагалюк: «Голас з Беразянкі»): «Абгарэўшыя

Усё, што засталася ад вёскі

печы жахліва глядзяць, / Нават птушкі аголеныя не рваў баяцца, / Пралятаюць над вёскай, жалобна крычаць, / Цяжка слёзы стрымаць нам і гора забыцца. / Папалілі звяры нашу працу і пот. / Гэткіх здэкаў, што толькі маглі нам прысніцца, / Шчэ ніколі не чуў беларускі народ».

Але ж вернемся да сведчанняў відавочцаў. У той жа дзень, 22 верасня 1944 года, следчы Іван Крывашэў апытвае Зосю Васільеўну Шчэрба (1908 г. нар.). І вось што яна ўспамінае праз год пасля трагедыі: «Я жыла ў Беразянке 5 гадоў. Наша вёска акружана лясамі. Усяго ў нас было 18 хат, а нас жыхароў – 100 чалавек. Калі арганізаваліся партызанскія атрады, то 18 мужчын з нашай вёскі пайшлі ў

партызаны. Немцы да нас ехаць баяліся, і мы рэдка іх бачылі. Увосень 1943 года немцы пачалі ўмацоўваць чыгуначную лінію і на раз'езд Блужа, які знаходзіцца ад Беразянкі за 5 км, паставілі вялікі атрад. Былі там немцы, былі і мадзьяры (венгры. – Рэд.). І вось 7 жніўня 1943 года на досвітку нашу вёску акружыў карны нямецкі атрад. Толькі я запаліла печ і пачала мясіць хлеб, як бачу праз акно – едзе на веласіпедзе паўз нашу хату і праз колькі хвілін забягае да нас немец-перакладчык і паруску гаворыць: «Хутчэй бярыце дзяцей і выходзьце!» А дзеці нашы яшчэ спалі. Пачалі мы будзіць дзяцей, у гэты час забягае другі немец і адразу пачаў крычаць на нас і выштурхоўваць з хаты. Я і сястра мая Саша ўзялі на рукі малодшых дзяцей, старэйшыя пайшлі побач. Ідзём да цэнтры пасёлка і бачым, што з усіх хат выганяюць люд. Маці мая несла вядро малака, толькі што падаіла карову. Выштурхай і яе, перакуліў малако і пагнаў яе паперадзе сябе. Мы ўсе думалі пра тое, што нас збіраюцца

валі ў розных месцах. Пасля я зразумела, што гэта былі запальныя кулі. Што адбывалася ў гэты час з людзьмі – і ўявіць немагчыма. Задыхаючыся ў дыме, да мяне падбегла мая дачка і скрозь слёзы пачала са мною развітвацца. Сын мой Коля, якому было тады 5 гадоў, раптам пачаў крычаць: «Мама, кідай мяне ў акно!» Паглядзела я і бачу, што некаторыя жанчыны сапраўды кідаюць сваіх дзяцей у акно, высечанае высока ў сцяне. Падбегла і я з Колям, падсаділа яго, і ён выскачыў. Азірнулася вакол сябе – і нічога не магу разгледзець, толькі адчуваю, што дачкі маёй няма. А крыкі і стогны вакол такія, што моцна каго і па голасу адрозніць нельга. Рашыла і я выскачыць у акно. Як я лезла, як скокнула, як паднялася – і зараз не ўспомню. Помню толькі, што калі ступіла на зямлю, вакол была страляніна. Кінулася я ў лес – кулі сталі вакол, я нічога не бачу. І бегла так, пакуль сіл хапала. Павалілася на зямлю, паляжала і зноў пабегла. Спынілася за некалькі кіламетраў ад Беразянкі. Паглядзела я ў бок вёскі – стайць дым і полымя над ім шугае. Зразумела я, што ўся Беразянка гарыць. Так яно і было. Спалілі ўсю нашу вёску. Загінула ў агні 37 чалавек. Забралі ўсю нашу маёмасць, скаціну. Да канца дня тыя, хто выратаваўся, сабраліся каля сваіх хат. Прышлі з-за рэчкі партызаны. Пачалі апазнаваць сваіх родных, па гузіках ад адзення, рэштках абутку. Некаторыя трупы былі знойдзены ў лесе – гэта былі расстраляны ўцекачы з хлява. У брацкую магілу мы паклалі 37 чалавек. У Евы Майко згарэла 5 дзяцей. Прайшло болей года – а яна яшчэ не можа прыйсці ў сябе пасля страты. У Марусі Купрэвай – два сыны і маці. Самой ёй удалося ўцячы яшчэ з дому. У партызана суседа майго Карлюкевіча Аляксея загінула жонка з двума малымі дзецьмі. Згарэла і другая мая суседка – Аўдоця... Два сыны яе – у Чырвонай Арміі, засталіся два ўнукі, якія таксама выратаваліся праз акно. Усяго выратавалася ў той дзень 23 чалавекі».

Трагедыя Беразянкі, пра якую мне ўдалося даведацца з дакументаў, знойдзеных у Расійскім вядомым беларускім архівам Вячаславам Селяменевым, – трагедыя адной з многіх пухавіцкіх вёсак. І зараз, амаль праз 70 гадоў, не ўсё мы ведаем пра тыя жахлівыя ваенныя часіны.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Школьнікі даследуюць

Па кім плача анёл?

Апалінарыя Пратасевіч (Жураўская) і яе сям'я

Год нараджэння яе невядомы. І наогул, мала ўдалося даведацца пра яе асабіста, бо жыве памяць больш аб яе добрых справах. Пані Апаліна (так звалі яе ў мястэчку) з'явілася ў Дварцы ў 1866 годзе. Сын мясцовага памешчыка Міхал Пратасевіч, які, казалі, адседжваўся ў Польшчы пасля паўстання, бо баяўся пакарання ад расійскіх уладаў, вярнуўся дадому з маладою прыгажуняй жонкай, якая паходзіла са старадаўняга шляхецкага роду. Каб ажаніцца з ёю, Міхал, які дагэтуль вызнаваў уніяцтва, перайшоў у рыма-каталіцкую веру.

Апаліна была родам з-пад Варшавы. Яна пражыла ўсе

ектавала азеляненне Дварца, сама купіла саджанцы. Па яе праекце былі забрукаваныя вуліцы і плошча Дварца, на іх стала суха і чыста. На тэрыторыі сядзібы была адкрытая невялікая бальніца для сялянаў. Апаліна апекавала і школу,

.....
Апаліна занялася добраўпарадкаваннем мястэчка. Міхал падтрымліваў памкненні жонкі, але дапамагчы ёй не мог – быў заняты ўпарадкаваннем запушчанай гаспадаркі

даючы сродкі на паперу ды мэблю, а часта і харчаванне для дзяцей з вельмі бедных сем'яў. На Каляды яна запрашала местачковых дзяцей да сябе, частавала іх, спявала ім і грала на піяні-

Асабліва ўпрыгожылі Дварэц італьянскія таполі, саджанцы якіх былі прывезеныя з-за мяжы. Іх высадзілі ўздоўж берага возера, каб засцерагчы ад паводак гасцінец, сядзібу і млын. Гэтыя ўнікальныя дрэвы маюць магутную каранёвую сістэму і надзейна ўмацоўваюць берагі. Невядомая працягласць жыцця гэтых дрэваў, але цяпер, калі ім ужо пад 150 гадоў, яны ў поўнай сіле.

Галоўнае дасягненне дзейнасці і клопатаў Апаліны Пратасевіч стала з'яўленне ў Дварцы новага касцёла. У канцы XIX стагоддзя ўлады нарэшце далі дазвол на яго будаўніцтва. Апаліна выкарыстала сваяцкія сувязі, атрымала матэрыяльную дапамогу ад Радзівілаў, і касцёл – цагляны, з дзвяма вежамі – быў пабудаваны. Ён перажыў войны, ганьбу, але выстаў і сёння ўпрыгожвае мястэчка.

Алесь не так і песціў Апаліну Пратасевіч. У іх з Міхалам была адна дачка. Яна была ўжо амаль дарослай, калі Бог даў Апаліне яшчэ двух (трох?) дзяцей – сыноў. Бацькі былі шчаслівыя, але здарылася ў нашай мясцовасці пошасная хвароба (хутчэй за ўсё, воспа), і хлопчыкі памерлі. На могілках для іх пахавання вымуравалі склеп. Маці была няў-

пешная. Ад скрухі яна захварэла і памерла 14 красавіка 1905 года. Яе пахавалі побач са склепам яе дзетка. Міхал Пратасевіч загадаў помнік у Італіі, паставіў на магіле жонкі. Прадаў зям-

яго называем, шмат гадоў цярпеў знявагі ад дварчанаў. Магіла Апаліны была здратаваная і засмечаная. Склеп яе дзетка раскрылі ў пошуках багацця ды так і пакінулі. Клуб «Спадчына» ўзяў пад ахову пахаванне, аднавіў надмагілле і прыбраў тэрыторыю вакол яго. Летам магіла патанае ў кветках. А мая сяброўка Алена Станцаль напісала пра помнік верш, які друкаваўся ў «Краязнаўчай газеце».

*Крысціна БАРАВІК,
 сябра гісторыка-патрыятычнага клуба «Спадчына», м. Дварэц
 Дзятлайскага раёна*

гады ў асяродку людзей, якія былі перакананымі каталікамі. А ў Дварцы, вялікім мястэчку, нават і касцёла не было (згарэў у пачатку стагоддзя). Яна пераканала мужа звярнуцца з хадайніцтвам аб дазvole на пабудову храма, але ўлады адмовілі. Тады стараннямі Пратасевічаў была збудаваная драўляная капліца.

Дварэц у тыя гады быў занябаным мястэчкам. Асноўнае насельніцтва, шляхта, было знішчанае пасля паўстання 1831 года, а новае не дбала аб стане мястэчка. Вуліцы ў дождж патаналі ў гразі, на плошчы пасля кірмашоў ніхто не прыбіраў, вакол яўрэйскіх крамаў збіраліся кучы смецця. Апаліна занялася добраўпарадкаваннем мястэчка. Міхал падтрымліваў памкненні жонкі, але дапамагчы ёй не мог – быў заняты ўпарадкаваннем запушчанай гаспадаркі, перабудовай млына. Апаліна сама спра-

на. Аб гэтым расказалі старажылы (з аповеду іх бацькоў).

У гэты ж час быў перабудаваны і палац: да невялікага сядзібнага дома была прыбудаваная трохпавярховая частка, дзе размясціліся спальныя пакоі, гасцёўня, а на трэцім паверсе – бібліятэка і невялікая карцінная галерэя.

Апаліна Пратасевіч складала праект, па якім быў створаны каскад сажалак каля палаца, праз якія былі перакінутыя мосцікі, навокал высаджаныя алеі. Пароды дрэваў падбіраліся такім чынам, што яны стагоддзямі не павінны былі ствараць праблемы для насельніцтва. Гэта былі ясені, елкі, дубы. Асабліва хочацца адзначыць ліпы. Думаецца, гэта было любімае дрэва Апаліны, бо іх найбольш у ландшафце Дварца. Яны сёння ўпрыгожваюць мястэчка і будуць упрыгожваць доўга, калі іх не знішчаць.

Рагачоўшчына рэлігійная вачыма Аляксандра Патапава

Сёлета ў канцы красавіка ў мінскім прыватным выдавецтве «Печанка А.Г.» з'явіўся чарговы краязнаўчы зборнік Аляксандра Патапава з Рагачова – «Вытокі. Станаўленне праваслаўя і іншых рэлігійных абшчын на Рагачоўшчыне» (вып. 3). Першыя два адпаведныя зборнікі выйшлі з друку ў 2008 і 2009 гадах.

«Добра папрацаваў Аляксандр Фёдаравіч! – піша ва ўступнай частцы кніжкі дырэктар Рагачоўскага музея «Народнай славы» М. Ларычкаў. – *Выдавецтва, нараджэнні і смерці сялянаў Сэрвачы, Любанічаў і Кайшоўкі. Прызначэнне царквы да імёнаў святых не згадваецца. Але запісана, што пры царкве меліся могількі. Ёсць малавядомы бясспрэчны сведка самага пачатку XVII ст. Гэта дзённікі ўладальніка Сэрвацкага маёнтка, дзе ён пабачыў сваю маці ў добрым стане, сваіх братоў Гаўрыіла і Яна, і ўсе яны дамовіліся ахвяраваць уласныя сродкі і «пабудавалі ў Сэрвачы каменную капліцу над цэламі пакойных бацькі і брата (Данііла. – М.Г.)». А ўжо праз 6 гадоў, у 1620-м, «24 чэрвеня закладзеная капліца ў Сэрвачы на гары за домам, дзе захаваныя цэлыя маіх бацькоў і добразычліўцаў». Ён называе месца – побач з маёнткам на ўзвышшы. І сапраўды, гэта відэавочна і сёння, праз 400 гадоў, толькі тут маглі быць пабудаваныя побач капліца і царква. Сказанае вышэй дапаўняе тое, што складана вызначыць з дакументаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі (фонд Мінскай духоўнай кансісторыі): ці была гэта адзіная царква ў Сэрвачы і якім было яе асвячэнне?*

Спалучыўшы прыведзеныя дакументы, зробім адзіны і беспамылковы вынік – Сэрвацкая царква была пабудаваная ўладальнікамі маёнтка Сэрвач Маскевічамі (хутчэй за ўсё, Самуілам напрыканцы яго жыцця. – М.Г.) для сваіх прыгонных сялянаў з вёскі Сэрвач і Любанічы прыкладна каля 1640–1650 гг. Бадай, гэта была першая царква ў сельскай мясцовасці Наваградчыны. Нагадаем, што пры апісанні візіту 1680 г. царква адзначаная як новая. Новым назваць можна той будынак, што быў узведзены 30–40 гадоў таму.

У выдадзенай у 2007 г. кніж-

толькі знаўцам рэлігіі, але і гісторыі Беларусі наогул».

Як сведчыць сам аўтар, пры падрыхтоўцы зборніка было скарыстана шмат літаратуры па тэме, перагледжана мноства архіўных дакументаў, выкарыстаныя фотадакументы, звесткі з аўтабіяграфіяў царкоўнаслужыцеляў, матэрыялы, якія тычацца адраджэння Ціхініцкага праваслаўнага храма і Рагачоўскага касцёла. Большасць матэрыялаў друкуецца ўпершыню.

У зборніку таксама выкарыстаныя даследаванні іншых краязнаўцаў: з Гомеля – выканаўчага сакратара Беларуска-Індыйскага таварыства Сімакова, са Жлобіна – аўтара гэтых радкоў, прыхаджанкі мінскага храма святой Сафіі Слуцкай Т. Левішко, іншых.

Наклад выдання – 99 экзэмпляраў. Большая іх частка ўжо

разышлася па грамадскіх бібліятэках Рагачоўшчыны, Гомеля і сярод краязнаўцаў.

Мікола ШУКАНАЎ, г. Жлобін

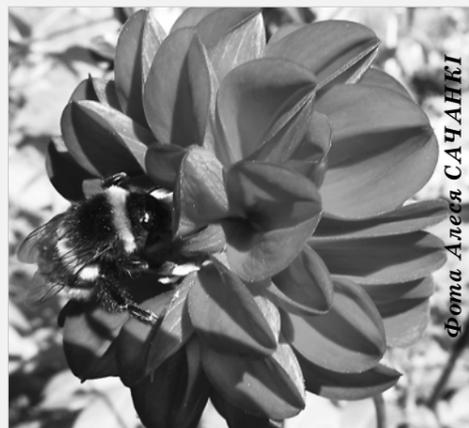
Калі цябе ўкусілі...

Неабходна тэрмінова аказаць першую даўрачэбную дапамогу пры ўкусах насякомых!

Пры мясцовай рэакцыі дастаньце джала, саскрабаючы пазногцем і націскаючы на скуру, каб мяшэчак з атрутай не лопнуў. Далей правядзіце мясцовую дэзінфекцыю (ёд, спірт). Пакладзіце вільготную павязку (яна аказвае абязбольваючае дзеянне) – этылавы спірт з гліцэрынам або воцатам – і змачвайце яе шмат разоў на працягу дня.

Каб разбурць атруту непасрэдна ў скуры, можна наблізіць да месца ўкусу кончык цыгарэты, што тлее (адбудзецца разбурэнне атруты пад дзеяннем высокай тэмпературы). Потым пацярпеламу дайце антыгістамінныя прэпараты (таблеткі, супрасцін). Пры іншых рэакцыях (скураны сып, ацёк Квінке і анафілактычны шок) неабходна тэрмінова выклікаць урача ці брыгаду хуткай дапамогі.

Вольга
ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС
г. Мінска

Фота Аляксандра САЧАНКІ

Царкоўнае краязнаўства

Гісторыя храма

(Працяг. Пачатак у № 21)

Расійскім дзяржаўным гістарычным архіве ў Санкт-Пецярбургу захоўваюцца метрычныя кнігі Сэрвацкай царквы за 1799–1801 гг. аб шлюбам, нараджэнні і смерці сялянаў Сэрвачы, Любанічаў і Кайшоўкі. Прызначэнне царквы да імёнаў святых не згадваецца. Але запісана, што пры царкве меліся могількі. Ёсць малавядомы бясспрэчны сведка самага пачатку XVII ст. Гэта дзённікі ўладальніка Сэрвацкага маёнтка, дзе ён пабачыў сваю маці ў добрым стане, сваіх братоў Гаўрыіла і Яна, і ўсе яны дамовіліся ахвяраваць уласныя сродкі і «пабудавалі ў Сэрвачы каменную капліцу над цэламі пакойных бацькі і брата (Данііла. – М.Г.)». А ўжо праз 6 гадоў, у 1620-м, «24 чэрвеня закладзеная капліца ў Сэрвачы на гары за домам, дзе захаваныя цэлыя маіх бацькоў і добразычліўцаў». Ён называе месца – побач з маёнткам на ўзвышшы. І сапраўды, гэта відэавочна і сёння, праз 400 гадоў, толькі тут маглі быць пабудаваныя побач капліца і царква. Сказанае вышэй дапаўняе тое, што складана вызначыць з дакументаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі (фонд Мінскай духоўнай кансісторыі): ці была гэта адзіная царква ў Сэрвачы і якім было яе асвячэнне?

Спалучыўшы прыведзеныя дакументы, зробім адзіны і беспамылковы вынік – Сэрвацкая царква была пабудаваная ўладальнікамі маёнтка Сэрвач Маскевічамі (хутчэй за ўсё, Самуілам напрыканцы яго жыцця. – М.Г.) для сваіх прыгонных сялянаў з вёскі Сэрвач і Любанічы прыкладна каля 1640–1650 гг. Бадай, гэта была першая царква ў сельскай мясцовасці Наваградчыны. Нагадаем, што пры апісанні візіту 1680 г. царква адзначаная як новая. Новым назваць можна той будынак, што быў узведзены 30–40 гадоў таму.

У выдадзенай у 2007 г. кніж-

цы «Новоградской епархии – 690» адзначаецца: «У 1568 г. у Наваградку (у горадзе. – М.Г.) дзейнічалі дзесяць праваслаўных царкваў, у 1533–1550 гг. у мястэчку Мір быў пабудаваны храм з цэглы і камення. Пад 1280 г. уздаваецца праваслаўны храм у Гальшаных. Гэты храм дзейнічаў да XIV ст. і знаходзіўся на месцы, дзе цяпер стаіць Гальшанскі замак. Пад 1386 г. уздаваецца драўляная царква святога Дзімітрыя Салунскага ў Шчорсах, пабудаваная родапачынальнікам магнацкага роду Храптовічаў. У XIV ст. былі пабудаваныя праваслаўныя храмы ў мястэчку Крэва, у 1508 г. у горадзе Дзятлава, у 1532 – ў Юрацішках, у 1586 г. – у вёсцы Перавалока».

У кліравай ведамасці Сэрвацка-Любаніцкай парафіі за 1908 г. аб прыпісанай Петра-Паўлаўскай царкве, якая знаходзіцца каля маёнтка Сэрвач, чытаем: «Пабудаваная ў 1895 г. на месцы парафіяльнай уніяцкай царквы, якая пасля вяртання ў праваслаўную згарэла ад грому; драўляная, з дошак, без званіцы. Для званой уладкаваныя 2 слупы з перакладзінай наверх, да якой прымацаваны зван вагою 3 фунты. Пры царкве старэйшыя могількі, помнікі каменныя, частка якіх у 1883 г. узятая самавольна Сэрвацкім дваровым праўленнем на фундаментах дома, частка могілька ператвораная ў эканамічны агарод. Пабудаваная на сродкі прыхаджанай. Асвечаная царква ў імя Святых Апосталаў Пятра і Паўла. Рэчы і богаслужбовыя кнігі царквы запазычаюцца з самастойнай Любаніцкай царквы».

Пры царкве было 40 дзесяцінаў зямлі, без уліку фундушных дарэнняў заможнымі вернікамі, якія пастаянна давалі зямлі. А менавіта: 1 студзеня 1744 г. Нікадзім і Фёкла Гацэвічы далі валокі зямлі і сялянаў-гаспадароў з зямлёю; у 1755 г. Леанард і Дамінік Радзевічы далі царкве 0,5 валокі зямлі ворнай і асобна сенакоснай і двух сялянаў-гаспадароў з зямлёю; у 1794 г. Іосіф

Несеялоўскі, наваградскі ваявода, запісаў царкве ругу. Аднак у далейшым зямля паступова часткамі адыходзіла ўладальнікам Сэрвацага маёнтка. У гэтым дакуменце таксама згадваецца 1680 г., калі адбыўся той першы візіт (агляд), згаданы ў пачатку апавядання, як сведчанне таго, што царква Найсвяцейшай Панны і царква Святых Апосталаў Пятра і Паўла – адна і тая ж, і знаходзілася ў маёнтку Сэрвач побач з панскім дваром.

Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі маецца справа аб згарэлай Сэрвацкай уніяцкай царкве ад грому. Прывядзем яго ў арыгінале.

Г. Приставу 2-го стана Ковальскому Сервецкой церкви священника Петра Говорского

Донесение
Одиннадцатого числа сего июня 1838 г. в 4 часа вечера удар Перуна при проливном дожде зажгъ Сервецкую церковь, которую пламя хотя и вдруг обняло соломенную крышу и престарелые стены. Однако, за крайнюю нашею решительностью и невзиранием на опасность наглого пожара, не продолжавшего внутри церкви более четверти часа, есть какие были драгоценности и важнейшие вещи сохранены, а сжигались только – серебряная Дарохранительница, книга-молебник, 6 икон, кроме храмовой Богоматери, церковный колокольчик, сундук со старыми ризами и было семь церковные паруси, 2 медные кадильницы, ... воскузаличным и в свечах на рублей серебром – 15.

По сгорании церкви киот со святыми Дарами и прочие церковные вещи перенесены в помещении при дворе, где безопасно и хранятся за замком.

Священник Пётр Говорский (подпись).

Были допрошены свидетели – крестьяне деревни Любаничи, бывшие в то время при дворе на фабрике.

Из показаний Циунчика: «Я одиннадцатого числа сего месяца, будучи при дворе фабрики при дворе Сервецкого работником, сам

был на очном свидетелем, как в 4 часа после обеда из нашей тучи ударил гром в церковь и первоначально показался огонь на середине из башни, где была колокольня. А за сим вдруг распространилось пламя в кладовой, называемой Сокрестия, из которой нельзя уже было спасти бывшие в сохранении церковные свечи и вещи и воску ценю 15 рублей серебром, а сгоревшие вещи фундамовые Дарохранительница, колокольчик, сундук с 4-мя старыми ризами, книга-молебник, зонтик, 2 медные кадильницы. Одна пара подсвечников, занавеска и три дарованные креста да старые иконы стоили примерно 50 серебром, не включая собственности священника, который также лишился в одно время малой серебряной пушки и медного образа. Самой же церкви нельзя оценить для того, что была весьма давняя и совершенно ветхая. Что объявил по долгу исполненной присяги через опрошенного, подписуюсь.

Пристав Ковалевский

Депутат Зауцанский»
Прыведзеныя дакументы не пакідаюць сумневу, што ўніяцкая царква знаходзілася на тэрыторыі памешчыцкага двара або побач. Недалёка, за сто метраў ад сядзібы, пазней, у 1851 г. (пасля пажару 1838 г.), была пабудаваная капліца-пахавальня, відэавочна, на месцы, ці замест той, што будавалі браты Маскевічы (Самуіл і Гаўрыіл) у далёкім 1620-м, аб чым напісаў Самуіл ў сваім «Дыяршыюшы».

Намаганнямі вернікаў у 1840 г. пабудаваная новая царква ў суседняй вёсцы Любанічы. Царква была драўляная з купалам і званіцай і асвечаная імем згарэлай Сэрвацкай царквы – Петра-Паўлаўская.

Адноўленая Петра-Паўлаўская царква была паводле сведчанняў вышэй згаданай ведамасці Мінскай духоўнай кансісторыі, у 1895 г. з дошак у сувязі з перабудовай Любаніцкай царквы. Званіца пабудаваная асобна на двух слупах-апорах. У 1915 г. яе лёс паўтарыўся: царква згарэла ў жаху Першай сусветнай вайны, знаходзячыся на прырэдным плане супрацьстаяння расійскай і нямецкай арміяў.

У той самай кнізе, «Новоградской епархии – 690», чытаем: «Храм у Любанічах быў пабудаваны з дрэва ў выглядзе карабля

і першапачаткова асвечаны ў гонар Святых Апосталаў Пятра і Паўла. У 1854 г. адбыўся рамонт. У 1896 г. храм быў перабудаваны і асвечаны ў гонар Успення Прасвятой Багародзіцы».

З ведамасці за 1850 г. аб Сэрвацкай Петра-Паўлаўскай царкве, што ў вёсцы Любанічы: «Пабудаваная ў 1840 г., на ліку вернікаў адносіцца да 5 класа, клір пры ёй на штаце 4 красавіка 1842 г. складаецца з святара, дыякана, дзяка і прасфірыі; дом для святара пабудаваны абшарнікам Несеялоўскім не на плане і недастатковы для сямейства святара, а іншыя члены кліра дамоў не маюць. Прылісных царкваў да Сэрвацкай царквы няма, дамавых царкваў няма. Вопіс царкоўнай маёмасці складзены ў 1844 г. 3 жніўня і зацвержаны подпісам наваградскага благачыннага Есьмановіча. Копіі метрычных кніг з 1765 г. захоўваюцца ў цэласці, звычайная кніга выдадзена і праінструаваная з пачаткай кансісторыі ў 1844 г., і змацаваная прысутным святаром Каланасевічам. Святар Іван Сямёнаў Грэчыца вучыўся ў вучылішчы з 1818 па 1822 гг., а ў 1831 г. пры Жыровіцкай семінары. У 1834 г. пасвечаны архібіскупам Антоніем у дыякана. Сям'я: Ян Грэчыца – 48 гадоў, жонка Юлія Іосіфаўна – 38 гадоў, дзеці: Аляксей, Лук'ян, Валяр'ян, Восіп, Стэфанія, Алена, Іван. Дыякан Мікалай Ануфрыевіч Воўчавіч у Сэрвацкай царкве з 1850 г., прасфірыя Вікторыя Мартынава Савіч (60 гадоў) – жонка памерлага святара Палікарпа Савіча, стараста царквы – селянін в. Любанічы Міхаіл Івановіч Шымко (28 гадоў), вызвалены ад сялянскай павіннасці.

Вопіс маёмасці і яе кошт памерлага 1 красавіка 1854 г. святара Сэрвацкай царквы Іаана Грэчыці: кабыліца з жарабём – 35 руб., карова (3) – 21 р., каляска – 30 р., брычка – 12 р., калымага – 3 р., прстая фурманка з новымі коламі – 6 р., санкі – 75 кап., сані простыя (двое) – 75 кап., пара хамутоў параконных – 12 р., пара хамутоў аднаконных – 8 р., сядло – 1 р. 50 кап., свіней (4) – 8 р., шафы (2) – 3 р., шафы сталовыя зясеню (2) – 3 р., крэсла (12) – 6 р., кішэнныя гадзіннікі – 3 р., самавар – 4 р., раса суконная – 4 р., падраснік – 5 р., футра – 8 р., халат – 2 р., шынель – 5 р.».

Мікалай ГЛАДКІ
(Заканчэнне будзе)

Адкрываючы старонкі Беларусі

Персанальная фотавыстаўка Аляксея Петухова «Вандруючы па Беларусі» адкрылася ў музеі-сядзібе І. Рэпіна «Здраўнёва». Яна прысвечаная 120-годдзю гэтай знакамітай прыдзвінскай сядзібы. На выстаўцы аўтар прадставіў дваццаць адну працу апошняга часу: «Вёска Засвір Мядзельскага раёна», «Вёска Лынтупы Пастаўскага раёна», «Вёска Лучай Пастаўскага раёна», «Вёска Казлоўшчына Пастаўскага раёна», «Вёска Панямонь Навагрудскага раёна», «Горад Браслаў», «Горад Нясвіж», «Вёска Бучаны Браслаўскага раёна», «Вёска Лужкі Шаркаўшчынскага раёна», «Вёска Верасніца Жыткавіцкага раёна» і інш. Куратарам выстаўкі з'яўляецца доктар філасофіі, прафесар С. Качаргін, які і выступіў на адкрыцці, паведаміў пра творчыя намаганні і памкненні фотамастака.

Аляксей нарадзіўся ў г. Мар'іна Горка на Міншчыне. Скончыў школу ў Шаркаўшчыне. Потым вучыўся ў Мінскім архітэктурна-будаўнічым каледжы, Мінскім гуманітарна-эканамічным універсітэце, а ў 2009 г. – у фоташколе «Мир фото» ў Мінску. З'яўляецца сябрам фотаклуба «Светосила» г. Паставы. Браў удзел у шматлікіх фотаконкурсах, фотавыстаўках. Узнагароджаны ганаровым дыпламам рэспубліканскага фотаконкурсу «Прыгажосць роднай прыроды».

Апантанты творца аб'ехаў многія куточки Беларусі. Нават назвы і геаграфія працаў сведчаць пра глыбокую патрыятычную накіраванасць творчых памкненняў: тут выразна прасочваецца пачуццё любові да Бацькаўшчыны, шчырае імкненне адлюстраваць гісторыю і паэтычную прыгажосць роднай старонкі, глыбокая цікавасць да страчанага побыту, абрадаў і звычаяў. Асобная старонка яго творчасці – калывавыя збудаванні. З твораў Петухова паўстае перад намі старажытная Бела-

русь, тыя помнікі, што здолелі выстаяць у віхуры крывавага стагоддзя. Майстра перакананы, што жыццё і творчасць – дар з маральным кодэксам адказнасці. Ён адзін з тых мастакоў, якія востра адчуваюць моцную ўзаемазвязь паміж усім у свеце прыроды-матэхны і чалавека.

Стыль мастака даволі лаканічны, кампазіцыі яго не перагружаныя дэталімі. Гэта і дамапагае ўсведамляць працы адразу, выяўляючы іх цэласнасць і адзінства. Калі я ўгледзеўся ў творы, то адразу адчуў энергію фотамайстра.

Прадстаўленыя фотаздымкі – гэта серыя яркіх, насычаных і адначасова тонкіх працаў, што падкупляюць нейкай асаблівай чароўнасцю, высокім прафесійным узроўнем выканання. Творы Петухова лёгка пераўтвараюцца ў своеасаблівыя сюіты, якія апяваюць найбольш істотныя, на погляд аўтара, чалавечыя каштоўнасці. Аўтар ператварае фотаапавяданне ў экспрэсійную дзею, якая становіцца і аптымістычна ўплывае на пачуцці глядача, выклікае ў нас самыя розныя пазітыўныя эмацыйныя водгукі. Выстаўка ўражае валявой энергіяй жыццядачування, праяўленнем настойлівага праўдашукання, нецярпімага да любой хлусні і несправядлівасці не толькі ў жыцці, але і ў мастацтве. Аўтар здолеў дасягнуць асаблівай сканцэнтраванасці твораў, паглыблення ў простае і відавочнае, што на паверху аказваецца найскладаным, не спасцігнутым яшчэ нашай душой, і валодае шматграннай разнастайнасцю і таямнічасцю.

Аляксей Петухоў робіць высакародную справу – адкрывае розныя старонкі нашай краіны для сябе і для глядачоў, каб апошнія таксама імкнуліся дайсці да Беларусі, каб яе непаўторныя вобразы назаўсёды пасяліліся ў іх сэрцах і душах...

Чытачы ж могуць пабачыць усё, аб чым я напісаў, да канца жніўня.

Канстанцін КАРНЯЛЮК

Беларускія жарты

Летам да бабулі прыехаў унук. Паселі яны на снапах, гутараць, а ўнук круціцца і потым пытае:
– Бабуля, а цябе асцюкі кусаюць?
– Не.
– А чаму ж кусаюць мяне? Няўжо яны не ведаюць, што мы радня?

Бацька купіў першакласніку прыгожы ранец і кажа:
– Глядзі, Міколка, каб ты кожны дзень прыносіў поўны гэты ранец пяцёрка.
– А куды ж я буду кніжкі класці?

– Не бойся, маленькі, дзядзька доктар нічога табе не зробіць.
– Дык навошта мы да яго прыйшлі?

– Дзядуля, а ты быў калісьці маленькі? – пытаецца ўнук.
– Быў унучак, быў...
– Вось ты смешны тады быў са сваёй лысінай і барадой.

Бацька садзіцца каля ложка сына, які не хоча спаць, і пачынае расказваць яму казкі. Расказвае доўга. Нарэшце ў пакоі становіцца ціха. Маці асцярожна прачынае дзверы і пытаецца:

– Ён заснуў?
– Так, мама, заснуў, – шэптам адказвае сын.

Сядзяць каля царквы дзве кумы і размаўляюць:

– Ох, кума, як бы мне ў рай патрапіць, – кажа адна.
– А мне – у карчму, – адказвае другая.

– Ого, кума, якая ты хітрая, заўсёды чагосьці лепшага хочаш.

На судзе.

– Стыдна вам так часта пападацца пад суд! – кажа суддзя да падсудзімага.

– Ня дзіва, вашэ скароддзе. Чалавек адзін – як той кол, а ў нас проці яго тысячы ўсялякіх стацей; ня штука, дык за каторую колючы й зачэпішся!

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 21

Уздоўж: 5. Касовіч. 6. Полацкі (князь Андрэй і Сімяон Полацкія). 8. Параскева. 11. Аўтар. 14. Бранд. 15. Сахараў. 16. Уладар. 17. Баярын. 20. Раманаў. 22. Жыцій. 23. Раман (Кандраценка). 26. Прадслава. 27. Ліхачоў. 28. Струкаў.

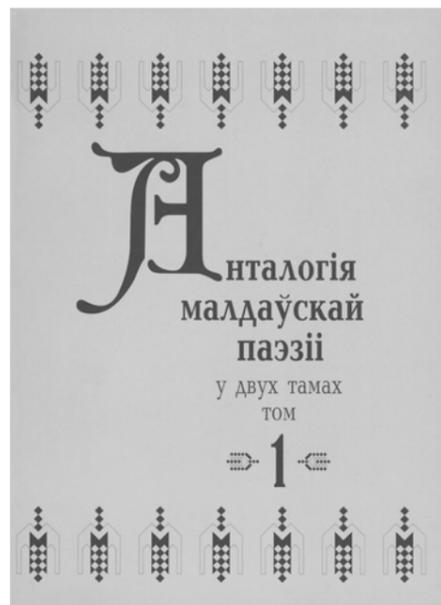
Упоперак: 1. Заслаўе. 2. Вітан. 3. Рошва. 4. Скарына. 7. Есьман. 9. Каралевіч. 10. Брачыслаў. 12. Тарасаў. 13. Захараў. 18. Нарысы. 19. Цытовіч. 21. Расолаў. 24. Арлоў. 25. Святые.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МАЛДАЎСКАЯ ЛІТАРАТУРА (Заканчэнне артыкула). Малдаўская савецкая літаратура да 1940 г. развівалася ў Малдаўскай АССР (створаная ў 1924 г. у складзе Украінскай ССР). Сярод лепшых варта назваць апавяданні Д. Мілева, І. Каны, Л. Барскага, аповесці і раманы М. Маркава, паэзію М. Андрыеску, Т. Малаю, Н. Кабака, п'есы С. Лехтцыра, П. Карнеліу. У гэты час у акупаванай каралеўскай Румыніі Бесарабіі (уз'яднаная з Малдовай 2 жніўня 1940 г.) жылі і працавалі Э. Букаў, А. Лупан, пачыналі літаратурную дзейнасць Г. Менюк, Б. Істру, Л. Дэляну, М. Кастэнка, Т. Ненчаў, Д. Ветраў і інш. У гады Вялікай Айчыннай вайны найбольш плённа развіваліся паэзія і публіцыстыка (вершы і паэмы Букава, Лупана, Істру, Менюка, артыкулы Ветрава, Дарыенкі). У пасляваеннай літаратуры варта адзначыць зборнікі вершаў і паэмаў Э. Букава, А. Лупана, Б. Істру, Л. Дэляну, П. Кручанюка, Ф. Панамара, А. Гужэля, П. Задніпру, А. Бусуёка, А. Чыбатару, П. Боду, Р. Віеру і інш., аповесці і раманы І. Чабану, А. Ліпкана, С. Шляху, Барскага, А. Шалар, І. Дртца, Г. Лупан, Я. Куткавецкага, п'есы Друца, Л. Карняну, Р. Партнога, Г. Лупан, К. Кондры і інш.

У кастрычніку 1936 г. група малдаўскіх пісьменнікаў прыслала прывітанне Якуба Коласу з нагоды 30-годдзя яго літаратурнай дзейнасці, а ў 1939 г. часопіс «Актомбрые» («Кастрычнік», № 7) змясціў пераклад верша Янкі Купалы «Сонцу». Сувязі малдаўскай і беларускай літаратуры пашырыліся ў пасляваенны перыяд, адбыліся абмены пісьменніцкімі дэлегацыямі, узаемны ўдзел у пісьменніцкіх з'ездах, юбілейных урачыстасцях. У перакладзе на малдаўскую мову выйшлі зборнікі «Беларускія вершы», «Проза Савецкай Беларусі. Апавяданні і навелы», асобныя кнігі: Янкі Купалы «Хлопчык і лётчык», Якуба Коласа «Дрыгва», «Апавяданні аб мінулым», І. Шамякіна «Глыбокая плынь», Янкі Маўра «ТВТ», Янкі Брыля «На парозе сталасці», П. Броўкі «Калі зліваецца рэкі», В. Быкава «Трэцяя ракета», І. Мележа «Людзі на балоце» ды інш. Пераклады твораў беларускіх пісьменнікаў змяшчаюцца ў перыядычным друку Малдовы. У Мінску выдадзеныя кнігі перакладаў «Малдаўскія апавяданні», «Паэты сонечнай Малдовы», «Малдаўскія народныя казкі», «Бочачка вінароба. Малдаўскі гумар», аповесць Шляху «Таварыш Ваня», зборнік апавяданняў Рошкі «Што мае вочы бачылі»,

У 2003 г. выйшаў сумесны беларуска-малдаўскі двухтомнік паэзіі Малдовы

апавяданне С. Вангелі «Прыгоды Гугуца», раман Г. Лупан «Трэцяя пеўні» ды інш. На сцэнах тэатраў Беларусі ставіліся п'есы Друца «Птушкі нашай малдосці» (Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча), «Каса марэ» (Брэсцкі абласны тэатр), «Святая святых» (Беларускі акадэмічны драматычны тэатр імя Янкі Купалы), «Імем зямлі і сонца» (Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага глядзю, 1979) і інш. У тэатрах Малдовы з

поспехам ішлі п'есы беларускіх драматургаў.

У 2009 г. выйшла кніга М.К. Кошалева і Т.А. Папоўскай «Гісторыя беларуска-малдаўскіх узаемаадносін» (Мінск: «Беларуская навука»), дзе змяшчаны багаты і цікавы факталагічны матэрыял па беларуска-малдаўскіх стасунках ва ўсіх сферах жыцця ад старажытных часоў і да сённяшняга дня. І паводле зместу, і паводле стылю кніга нагадвае энцыклапедычны даведнік, месцамі разбаўлены публіцыстычнымі разважанымі і паэтычнымі вобразамі.